

شناسایی روشهای مدیریت ریسک و تعیین میزان استفاده از بیمه آبیان در پرورش ماهیان گرمابی شهرستان اهواز

مریم زرگر حسینی*، دکتر خلیل کلانتری**، دکتر علی اسدی**، دکتر ابوالفضل جوادیان***

چکیده

انجام هرگونه فعالیت در بخش کشاورزی، به دلیل وجود رویدادهای طبیعی خسارتزا، با مخاطره‌هایی روبه‌روست؛ از همین رو، به منظور کاهش ریسک بالای فعالیت‌های بخش کشاورزی از جمله آبیپروری و افزایش ضریب امنیت سرمایه‌گذاری در این بخش، شناسایی روشهای مدیریت ریسک امری ضروری، به شمار می‌رود. هدف این پژوهش، شناسایی روشهای مدیریت ریسک و تعیین میزان استفاده از بیمه آبیان در مدیریت ریسک پرورش ماهیان گرمابی شهرستان اهواز است. این پژوهش، از نوع پیمایشی بوده و برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه، دربردارنده ۱۸۰ نفر از پرورش‌دهندگان ماهیان گرمابی در شهرستان اهواز است. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss 11 انجام گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، استفاده از بیمه آبیان، با میانگین ۲/۰۱، انحراف معیار ۱ و ضریب تغییرات ۰/۴۹ به عنوان آخرین روش مدیریت ریسک مورد استفاده افراد مورد بررسی، قرار می‌گیرد. افزون بر این، پرورش‌دهندگان، از میان شیوه‌های مختلف مدیریت ریسک، از چهار شیوه: انتخاب بچه ماهی مناسب، کنترل نیازهای تغذیه ماهیان مورد پرورش، کنترل میزان اکسیژن محلول در آب و کنترل بیماریها، به میزان بیشتری نسبت به دیگر شیوه‌های مدیریت ریسک در پرورش ماهیان گرمابی استفاده می‌کنند و از دیگر شیوه‌ها همچون، به کارگیری سیستم پرورش متراکم، پیش‌فروش محصول، پرورش به صورت مشارکتی با افراد دیگر، به کار بردن سیستم هواده و بهره‌گیری از بیمه آبیان، به میزان بسیار کم، به منظور مدیریت ریسک بهره می‌برند. نتایج تحلیل همبستگی بین میزان استفاده از روشهای مختلف مدیریت ریسک با برخی از متغیرها نشان می‌دهد که با افزایش سطح تحصیلات، سابقه فعالیت پرورش، مساحت واحد پرورش، اطلاعات نسبت به بیمه و دیدگاه نسبت به بیمه، میزان استفاده از مدیریت ریسک که همانا مهمترین ابزار آن بیمه است، بیشتر می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

ریسک، مدیریت ریسک، بیمه، آبیپروری، ماهیان گرمابی، شهرستان اهواز.

بیمه و
کشاورزی

سال ششم
شماره ۲۱
۱۳۸۸

مقدمه

افزایش سوءتغذیه و فقر در کشورهای جهان و آمار مرگومیر ۴۰ میلیون نفری سالانه جمعیت کره زمین، به دلیل گرسنگی و سوءتغذیه، بیش از پیش، توجه جدی صاحبانظران را بر توسعه فعالیتهایی که افزایش مواد غذایی را در پی دارد، جلب کرده است. رشد بالای صنعت آبزیپروری در ایران و جهان نشاندهنده تکیه‌گاه مناسبی در هدفهای توسعه هزاره کشورها برای تأمین غذای بشر است. نگاهی کلی بر چارچوبهای علمی توسعه همگام با راهبردهای جهانی آبزیپروری می‌تواند، مزیت‌های کشور را از یک آبزیپروری پایدار، دو چندان سازد؛ فعالیتی که با افزودن به کارایی اقتصادی و اجتماعی آن و استفاده از فناوریهای زیستی مناسب و همخوان با اقلیم و فرهنگ و رعایت محیط‌زیست، توسعه پایدار را برای همگان فراهم خواهد ساخت. بشر از دیر باز، به شیوه سنتی از دریاها بهره‌برداری کرده و روند آن تا دهه ۱۹۸۰ تا دوام یافته و اهمیت زیادی در تأمین غذای انسان داشته است. رفته رفته، بویژه از سال ۱۹۰۰ که ماهیگیری ۴ میلیون تن بود، با پیشرفت فناوریها از جمله مکانیزه شدن نیروی محرکه کشتیهای صیادی، اختراع دستگاه ماهی‌یاب و اختراع الیاف مصنوعی در ساخت تورها و عواملی همچون رشد جمعیت و نیاز به غذا، انقلابی در روند ماهیگیری و رشد آن پدیدار شد تا اینکه امروزه، صید آبزیان به ۹۳/۱ میلیون تن رسیده و در این مدت رشد چشمگیری داشته است. با این حال حدود ۲۰ سال است که روند ماهیگیری برای حفظ ذخایر دریایی بهره‌برداری پایدار و به پایان رسیدن ذخایر دریایی در جهان، ثابت مانده و چه بسا به توسعه صنعت پرورش مصنوعی آبزیان انجامیده است. حتی کشور ما که اکنون، سالانه در آن ۸۵ میلیون تن محصولات کشاورزی تولید می‌شود، خود را بی‌نیاز از توسعه آبزیپروری ندانسته و با وجود پیشینه اندک این صنعت، در ۳۰ سال گذشته ۱۵/۳ درصد رشد داشته است و سودمندیهای آن همچون: کمک به توسعه روستایی، فقرزدایی، امنیت غذایی،

درآمدزایی، ارزآوری، اشتغالزایی، تأمین غذای سلامتی و چه بسا، امنیت در دورترین نقاط مرزی و ساحلی، بر هیچکس پوشیده نیست (۹). با توجه به اهمیت آبیان و با در نظر گرفتن استعدادهای فراوان آبیپروری در کشورمان، فعالیتهای آبیپروری به طور گسترده پس از راهاندازی نخستین مزرعه پرورش ماهیان سرد آبی در سال ۱۳۳۸ هجری خورشیدی و پرورش ماهیان گرمابی در آبیگرهای طبیعی شهرهای ساحلی شمالی طی دهه ۱۳۴۰ و ساخته شدن نخستین مزرعه پرورش ماهیان گرمابی (کپور ماهیان) در سال ۱۳۵۲ آغاز شده و توسعه یافته است (۷).

ماهیان گرمابی

از دیدگاه علمی و فنی، تعریفهای گوناگونی در مورد ماهیان گرمابی (Warm-water Fish) در منابع مختلف ارائه شده است. در این میان، پیغان و مشاعی (۳) در تعریف ساده‌ای ماهیان گرمابی را گروهی از ماهیان بر شمرده‌اند که دارای بیشترین استعداد رشد در دمای ۲۲ تا ۳۰ درجه سانتیگراد هستند و به طور معمول در استخرهای خاکی با وسعت نیم تا یک هکتار پرورش می‌یابند و عمده‌ترین آنها عبارت است از:

۱. ماهی کپور معمولی (Cyprinus carpio)

۲. ماهی کپور علفخوار (آمور) (Ctenopharyngodon idellus)

۳. ماهی کپور نقره‌ای (فیتوفاگ) (Hypophthalmichthys molitrix)

۴. ماهی کپور سرگنده (بیگهد) (Hypophthalmichthys nobilis)

از آنجا که فعالیت پرورش این نوع ماهیان در محیط و شرایط کاملاً طبیعی انجام می‌گیرد و کنترل و مهار همه عوامل مؤثر بر پرورش، ماهیان، بویژه عوامل محیطی، به میزان زیادی امکانپذیر نیست، بنابراین، انواع مختلفی از عوامل خسارتزا و به سخنی دیگر، انواع ریسک این فعالیت را به چالش می‌کشد (۱).

در تعریف ریسک نیز، منابع مختلف، تعریفهای گوناگونی ارائه داده‌اند. در این میان، آژانس مدیریت ریسک (RMA)، ریسک را این گونه تعریف کرده است: احتمال (شانس) اتفاق افتادن چیزی به صورت بد و ناگوار. اتفاق یا نتیجه‌ای نامطلوب مانند کاهش محصول.

از دیدگاه مفاهیم صنعت بیمه نیز، ریسک عبارت است از: «نامعلوم بودن وقوع حوادثی که منجر به ایجاد خسارت می‌شود».

افراد در شرایط به نسبت مشابه، نگرشهای متفاوتی در زمینه ریسک دارند. به طور کلی، عوامل مختلفی در ایجاد نگرش آنان نسبت به پدیده ریسک مؤثر است. (۱). از همین رو، کاهش ریسک بالای فعالیتهای بخش کشاورزی از جمله آبریزوری و افزایش ضریب امنیت سرمایه‌گذاری در این بخش، به میزان شناخت و سطح آگاهی بهره‌برداران و دست‌اندرکاران، از عوامل ریسک و ارائه راهکارهای عملی به منظور مدیریت صحیح عوامل خسارتزا (مدیریت ریسک)، بستگی خواهد داشت (۵). به طور کلی مدیریت ریسک در بیمه شیلات و آبزیان، یک فناوری عملی برای حفظ ثبات و سوددهی عملیاتی خطربار، همچون حمایت از پرورش آبزیان و صنایع شیلاتی است (۲). چندین روش برای مدیریت ریسک آبزیان وجود دارد و برای مدیریت هر نوع ریسکی می‌توان روشهای مختلفی را به کار برد. برای نمونه، می‌توان به رویارویی با مدیریت ریسک بیماری اشاره کرد. در این مورد، تعدادی از تولیدکنندگان ممکن است از روش دفعی استفاده کنند که در این روش، هدف، جلوگیری از آغاز و گسترش و پراکنش بیماری است؛ در حالی که دیگر تولیدکنندگان ممکن است تصمیم بگیرند که نخست، نشانه‌های بیماری پدیدار شود و پس از آن برای برطرف کردن مشکل اقدام کنند. در حالی که هر دو روش می‌تواند مؤثر باشد، بهترین روش با در نظر گرفتن سه نکته زیر که مربوط به نقش مدیریت ریسک است، مشخص می‌شود:

۱. بیش از آنچه می‌توانیم از عهده‌اش برآییم، ریسک نکنیم.

۲. برای مقدار کم، زیاد ریسک نکنیم.

۳. احتمال و شدت خسارتهای موجود را درک کنیم، سپس برای مدیریت مؤثر ریسکها اقدام کنیم.

در واقع باید نخست، از آنچه درباره احتمال و شدت خسارت هر ریسک وجود دارد، آگاه شد و سپس تصمیم گرفت که چگونه بهترین مدیریت را برای آن انجام داد (۱۱).

در مجموع، هدفهای مدیریت ریسک عبارت است از:

۱. بقا

۲. صرفه‌جویی

۳. ایجاد سطح در خور پذیرشی از نگرانی و اضطراب

۴. ثبات عایدات یا درآمدها

فرایند مدیریت ریسک در آبیپروری را نیز، می‌توان به صورت سه فعالیت زیر

دسته‌بندی کرد:

۱. تشخیص ریسک یا کشف منابع ریسک.

۲. اندازه‌گیری و سنجش ریسک یا تعیین خسارتهای وارد شده بر فرد یا مجتمع تولیدی پس از وقوع ریسک.

۳. مدیریت و کنترل ریسک یا انتخاب مؤثرترین روشهای پرداختن به ریسک (۶).
روشهای مدیریت ریسک در آبیپروری هم، گستره وسیعی از تکنیکهایی را در بر می‌گیرد که می‌توان آنها را به دو گروه مشخص تقسیم‌بندی کرد:

الف - روشهای بیمه‌ای

یک روش مدیریت ریسک در آبیپروری، بیمه کردن محصول است. در بیشتر موارد، برنامه‌های بیمه محصول، انتقال ریسک از یک بخش به دیگر بخشهاست و بیشتر، از تولید کننده به بیمه‌گر است. البته این انتقال به واسطه مبلغی به نام اجرت بیمه یا حق‌بیمه انجام می‌شود (۱۱).

به سخن بهتر، بیمه، قراردادی است که به موجب آن یک طرف قرارداد به نام بیمه‌گر متعهد می‌شود که در برابر دریافت وجهی به میزان حق بیمه، در صورت وقوع حادثه‌ای که هدف قرارداد، پوشش دادن به ریسک آن است، مبلغی (غرامت) به طرف دیگر به نام بیمه‌گذار بپردازد (صندوق بیمه کشاورزی).

ب- روشهای غیر بیمه‌ای

روش مدیریت ریسک غیر بیمه‌ای می‌تواند، به اندازه ریسک‌هایی که قرار است مدیریت شود، متنوع باشد. در این روش می‌توان ریسکها را گروه‌بندی کرد. برای نمونه، ریسکهای بازاریابی و ریسکهای تولید. به دیگر سخن، روش مدیریت ریسک غیر بیمه‌ای از نتیجه کار محافظت می‌کند. ریسکهای تولید مانند بیماریها، شکارگرها، کنترل کیفیت آب و قطعی برق را می‌توان با روشهایی کنترل و مدیریت کرد (۱۱). افزون بر آن، برای مدیریت و به حداقل رساندن ریسکها، راهکارهای دیگری نیز، می‌توان به کار گرفت؛ از جمله:

۱. یکی از راهکارها، برخورداری افراد از حداقل امکانات زندگی است که می‌تواند در شرایط رویارویی با ریسک به وی کمک کند در این راستا، تصمیمگیران، برنامه‌ریزان، سیاستگذاران و کارشناسان، باید متناسب با نوع خطرهایی که تولیدکنندگان را تهدید می‌کند، امکانات و لوازم ضروری را پیشبینی کنند و در اختیار بهره‌برداران قرار دهند تا هنگام پدید آمدن حادثه، امنیت زندگی تا حدودی برای آنها فراهم باشد. بنابراین دسترسی آسان و بدون واسطه به این گونه امکانات می‌تواند یکی از راهکارهای مهم و کارآمد در کاهش پدیده ریسک به شمار رود.

۲. یکی دیگر از راهکارهای به حداقل رساندن ریسک، افزایش سطح آگاهی و دانش آبی‌پروران نسبت به دامنه و گسترده خطر و آشنایی با راههای

رویاریوی با آن است. در این زمینه، نقش آموزش به عنوان ابزار مؤثری که می‌تواند شناخت انسان را نسبت به پدیده‌های مختلف افزایش دهد، اهمیت ویژه‌ای دارد. تولیدکنندگان باید از امکان بهره‌مندی از آموزشهای لازم برای رویاریوی با ریسک برخوردار باشند تا بتوانند در هنگام خطر و برآمدن حادثه، بخوبی با شرایط ایجاد شده، رویاریوی کنند. بنابراین تصمیمگیران بخش، همواره باید شیوه‌ها و برنامه‌های مدیریت کاهش و چیرگی بر ریسک را طراحی کنند و آن را به کار گیرند.

۳. یکی دیگر از راهکارهای اساسی مدیریت ریسک، استفاده از تجربه‌های سودمند خود تولیدکنندگان است. بهره‌برداران طی سالها تجربه‌اندوزی در شغل خود، بخوبی از تأثیر ناگوار شرایط محیطی بر زندگی خویش آگاهی دارند و راههای مختلف مبارزه با شرایط سخت و دشوار را طی سالهای پیاپی کار آموخته‌اند. موفقیت برنامه‌های تدوین شده برای کاهش ریسک، بستگی به این دارد که تا چه اندازه به تجربه‌ها و نیازهای آبریزوران توجه شده است. استفاده از تجربه‌ها زمانی کارساز خواهد بود که مبتنی بر ارائه یک طرح متناسب با شرایط موجود برای رویاریوی با خطر باشد.

با توجه به آنچه گفته شد، به نظر می‌رسد، به‌کارگیری بیمه مناسبترین روش و راهکار مدیریت ریسک، بویژه برای بهره‌برداران بخش کشاورزی و زیر بخش شیلات و آبریزوری باشد. بدیهی است، آبریزوران از درآمد و اندوخته‌چندانی برخوردار نیستند که برای هزینه‌های اضافی پول خرج کنند؛ از همین‌رو آنها در صورتی می‌توانند محصولات خود را بیمه کنند که هزینه‌های خرید بیمه (حق‌بیمه)، اندک باشد و مشکلی برای پرداخت آن پدید نیاید و افزون بر آن دولت آنان را در این زمینه حمایت کند.

در مجموع می‌توان گفت، یکی از وظایف مهم مدیریت ریسک جستجوی راهکارهای

عملی و کارآمد به منظور تحقق هدفهای مورد نظر، یعنی تأمین منافع آنان از راه بیمه خواهد بود (۱). همچنین باید افزود که بیمه، در زیر بخش آبریزوری نیز، مهمترین ابزار حمایتی برای تبدیل مدیریت بحران به مدیریت ریسک به شمار می‌آید. به دیگر سخن، بیمه یکی از مهمترین سازوکارهای لازم برای ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری و رویارویی با نبود حتمیت و مخاطره‌پذیری شدید فعالیت و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و زیر بخش‌های آن است. (۴).

این سازوکار مالی که با هدف کاهش میزان خسارت از راه به هم پیوستن تعداد زیادی از عوامل نامعلوم برای تقسیم و تعمیم دادن بار مالی خسارت انجام می‌گیرد (۱۰). ابزار مؤثری است که افزون بر ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری و رویارویی با شرایط همراه با ریسک در این بخش، رضایت خاطر و منافع مورد نظر آبریزوران را نیز تأمین می‌کند.

با توجه به اینکه نظام بیمه کشاورزی کشور نیز، به عنوان مهمترین ابزار مدیریت ریسک و کنترل بحران برخاسته از حوادث قهری طبیعی با هدف حمایت از برنامه‌ها و سیاستهای بخش کشاورزی شکل گرفته و در هر دو عرصه کشاورزی سنتی و مدرن، شرایط اطمینان‌بخشی را برای تولیدکنندگان پدید آورده است (۲) و یکی از مهمترین ابزارهای ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و شیلات و مقابله با عدم حتمیت و مخاطره‌پذیری شدید فعالیت و سرمایه‌گذاری به شمار می‌آید؛ از همین رو، شناسایی و ارائه راهکارهای مناسب برای برانگیختن و گرایش یافتن تولیدکنندگان به بیمه کشاورزی، اهمیت ویژه‌ای خواهد داشت. در همین راستا، این تحقیق نیز در پی آن است تا ضمن شناسایی شیوه‌های مدیریت ریسک به کار رفته در پرورش ماهیان گرمابی، میزان استفاده از بیمه آبریزان را در مدیریت ریسک پرورش ماهیان گرمابی شهرستان اهواز، تعیین و نمایان کند.

روش و ابزار پژوهش

این مطالعه از لحاظ هدف، کاربردی است، زیرا در پی شناسایی روشهای مدیریت ریسک در پرورش ماهیان گرمابی است. از لحاظ میزان و درجه کنترل، میدانی است، چرا که همه متغیرهای مورد نظر را در وضعیت طبیعی مورد بررسی قرار داده است و از لحاظ شیوه جمع‌آوری اطلاعات نیز، از نوع تحقیقات توصیفی و غیر تجربی (غیر آزمایشی) به شمار می‌آید. در این تحقیق، از دو شیوه پیمایشی و همبستگی برای دستیابی به هدفهای پژوهش بهره گرفته شده است. ابزار اصلی جمع‌آوری و اندازه‌گیری اطلاعات، پرسشنامه بوده است.

جامعه آماری نیز در بردارنده ۱۸۰ نفر بودند که از این تعداد، ۱۵۰ نفر حاضر به پاسخگویی شدند که داده‌های آنها برای تجزیه و تحلیل، مورد استفاده قرار گرفت. همچنین، به منظور اطمینان از دقت در پر کردن پرسشنامه‌ها، نشستها و گردهماییهایی با همکاری صندوق بیمه کشاورزی و اتحادیه پرورش‌دهندگان ماهی گرمابی، برگزار شد و همه پرسشنامه‌ها نیز، توزیع و تکمیل گردید. برای تعیین اعتبار پرسشنامه و انجام اصلاحات لازم نیز، پرسشنامه در اختیار استادان راهنما و مشاور قرار گرفت و پس از جمع‌بندی دیدگاههای آنها، کار تنظیم پرسشنامه نهایی انجام گرفت. همچنین، برای سنجش میزان اعتماد ابزار اندازه‌گیری از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن برابر با ۰/۷۹ بود.

نتایج و بحث

چنانکه داده‌های جدول شماره ۱ در زمینه سن پرورش‌دهندگان مورد مطالعه نشان می‌دهد، حداقل سن آنها ۲۸ سال، حداکثر سن ۶۵ سال و میانگین سن، ۴۶ سال بوده است که ۵۱ نفر آنها (۳۴ درصد) زیر ۴۰ سال، ۵۰ نفر آنها (۳۳/۳ درصد) بین ۴۱-۵۰ سال و ۴۲ نفر آنها (۲۸ درصد) بین ۵۱-۶۰ سال و ۷ نفر آنها (۴/۷ درصد) بالای ۶۱ سال سن دارند.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن

گروههای سنی (سال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کمتر از ۴۰	۵۱	۳۴	۳۴
۴۱ - ۵۰	۵۰	۳۳/۳	۳۳/۳
۵۱ - ۶۰	۴۲	۲۸	۲۸
بیشتر از ۶۱	۷	۴/۷	۴/۷
کل	۱۵۰	۱۰۰	۱۰۰
Sd=۹/۳۳	Max= ۶۵	Min= ۲۸	M۴۵/۷۹

همچنین داده‌های جدول شماره ۲ نیز نشان می‌دهد، ۶ نفر (۴۰ درصد) از پاسخگویان، بیسواد، ۱۴ نفر (۹/۳ درصد) در حد خواندن و نوشتن، ۱۲ نفر (۸ درصد) در حد ابتدایی، ۱۹ نفر (۱۲/۷ درصد) در سطح راهنمایی، ۷۳ نفر (۴۸/۷ درصد) در حد متوسطه و دیپلم و ۲۶ نفر (۱۷/۳ درصد) از آنها دارای تحصیلات دانشگاهی هستند.

فصلنامه
پژوهشی

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی پاسخگویان

بر حسب سطح تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
بیسواد	۶	۴/۰
۱ سال	۱۴	۹/۳
۲-۵ سال	۱۲	۸/۰
۶-۸ سال	۱۹	۱۲/۷
۹-۱۲ سال	۷۳	۴۸/۷
۱۳ به بالا	۲۶	۱۷/۳
کل	۱۵۰	۱۰۰

زرگر حسینی، کلانتری، اسدی، جوادیان

بر پایه داده‌ها و اطلاعات جدول شماره ۳، در زمینه میزان آگاهی پاسخگویان از بیمه آبریان نمایان می‌شود که تعداد، ۲۰ نفر (۱۳/۳ درصد) از پاسخگویان در حد خیلی کم از بیمه آبریان، آگاهی داشته‌اند و تعداد ۲۱ نفر (۳۴ درصد) در سطح کم، ۱۳ نفر (۸/۷ درصد) در سطح متوسط و ۵ نفر (۳/۳ درصد) در سطح زیاد از بیمه آگاه بوده و ۹ نفر (۶۰/۷ درصد) اصلاً بیمه نبوده‌اند.

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان آگاهی از بیمه آبریان

میزان آگاهی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۲۰	۱۳/۳	۱۳/۳
کم	۲۱	۱۴	۱۴
تا حدودی	۱۳	۸/۷	۸/۷
زیاد	۵	۳/۳	۳/۳
خیلی زیاد	۰	۰	۰
بیمه نبوده	۹۱	۶۰/۷	۶۰/۷
کل	۱۵۰	۱۰۰	۱۰۰

همانگونه که اطلاعات نگاشته شده در جدول شماره ۴ نیز نشان می‌دهد، ۱۲ نفر (۸ درصد) از پاسخگویان بیان داشته‌اند که بیمه، تمامی عوامل مورد نظر پرورش‌دهندگان را پوشش می‌دهد و ۳۹ نفر (۲۶ درصد) از آنها به این موضوع پاسخ منفی داده و ۹۹ نفر (۶۶ درصد) نیز، اصلاً بیمه نبوده‌اند.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب پوشش تمامی عوامل

مورد نظر پرورش دهندگان به وسیله بیمه

پاسخ	فراوانی	درصد
بله	۱۲	۸
خیر	۳۹	۲۶
بیمه نبوده	۹۹	۶۶
کل	۱۵۰	۱۰۰

همچنین، داده‌های جدول شماره ۵ نشان می‌دهد، ۱۴ نفر (۹/۳ درصد) از پاسخگویان، در حد خیلی کم، ۳۱ نفر (۲۰/۷ درصد) در سطح کم، ۷ نفر (۴/۷ درصد) در سطح متوسط و ۲ نفر (۱/۳ درصد) در سطح زیاد، شیوه ارزیابی خسارت را مناسب دانسته‌اند.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان رضایت

از شیوه ارزیابی خسارت

میزان رضایت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۴	۹/۳	۹/۳
کم	۳۱	۲۰/۷	۲۰/۷
تا حدودی	۷	۴/۷	۴/۷
زیاد	۲	۱/۳	۱/۳
خیلی زیاد	۰	۰	۰
بیمه نبوده	۹۶	۶۴	۶۴
کل	۱۵۰	۱۰۰	۱۰۰

فصلنامه
پژوهشی

زرگر حسینی، کلانتری، اسدی، جوادیان

چنانکه داده‌ها و اطلاعات جدول شماره ۶ نشان می‌دهد، ۲۶ نفر (۱۷/۳ درصد) از پاسخگویان، در سطح خیلی کم، ۲۲ نفر (۱۴/۷ درصد) در سطح کم و ۶ نفر (۴ درصد) در سطح متوسط، بیان داشته‌اند که بیمه (صندوق بیمه کشاورزی) به تعهدات خود عمل کرده است.

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان عمل به تعهد از سوی صندوق بیمه کشاورزی

میزان	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۲۶	۱۷/۳	۱۷/۳
کم	۲۲	۱۴/۷	۱۴/۷
تا حدودی	۶	۴	۴
زیاد	۰	۰	۰
خیلی زیاد	۰	۰	۰
بیمه نبوده	۹۶	۶۴	۶۴
کل	۱۵۰	۱۰۰	۱۰۰

بیمه و کشاورزی

سال ششم
شماره ۲۱
۱۳۸۸

همچنین، اطلاعات جدول شماره ۷ در مورد میزان رضایت از عملکرد بیمه آبیاریان نیز، نشان می‌دهد، ۲۲ نفر (۱۴/۷ درصد) در سطح خیلی کم، ۲۰ نفر (۱۳/۳ درصد) در سطح کم، ۱۱ نفر (۷/۳ درصد) در سطح متوسط و ۱ نفر (۰/۷ درصد) در سطح زیاد، از عملکرد بیمه (صندوق بیمه کشاورزی) رضایت داشته‌اند.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از میان روشهای مختلف مدیریت ریسک استفاده از شیوه‌های، انتخاب بچه ماهی مناسب با میانگین ۴/۵۳، کنترل نیازهای تغذیه‌ای ماهیان مورد پرورش با میانگین ۴/۳۴، کنترل میزان اکسیژن محلول آب با میانگین ۴/۲۳، کنترل بیماریها با میانگین ۴/۱۰، کنترل میزان PH آب با میانگین ۳/۹۵، کنترل

جدول شماره ۷: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان رضایت از عملکرد بیمه آبیان

میزان رضایت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۲۲	۱۴/۷	۱۴/۷
کم	۲۰	۱۳/۳	۲۸/۰
تا حدودی	۱۱	۷/۳	۳۵/۳
زیاد	۱	۰/۷	۳۶/۰
خیلی زیاد	۰	۰	۳۶/۰
بیمه نبوده	۹۶	۶۴	۱۰۰
کل	۱۵۰	۱۰۰	

درجه حرارت آب با میانگین ۴/۱۱، به میزان بیشتری نسبت به سایر شیوه‌های مدیریت ریسک مورد استفاده قرار می‌گیرد و استفاده از شیوه‌های، سیستم پرورش متراکم با میانگین ۲/۵۱، پیش‌فروش محصول با میانگین ۳/۰۵، پرورش به صورت مشارکتی با افراد دیگر با میانگین ۲/۱۸، استفاده از سیستم هواده با میانگین ۲/۳۰، بیمه کردن محصول با میانگین ۲/۰۱، به میزان کمتری نسبت به سایر شیوه‌های مدیریت ریسک استفاده می‌شود. به عبارتی استفاده از بیمه آبیان به عنوان آخرین شیوه مدیریت ریسک توسط پرورش دهندگان ماهی گرمابی شهرستان اهواز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در این بین استفاده از روشهای دیگری مانند، استفاده از وامهای دولتی، کنترل کیفیت آب، کنترل آب استخر از نظر ایجاد مواد سمی یا ورود آلاینده‌ها به آن، تماس با کارشناسان شیلات، شرکت در کلاسهای آموزشی- ترویجی، داشتن مشاغل غیر از پرورش ماهی، داشتن حساب پس‌انداز و استفاده از وامهای خصوصی (غیر دولتی، آشنایان) نیز به منظور مدیریت ریسک در پرورش ماهیان گرمابی شهرستان اهواز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۸: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر شیوه‌های مدیریت ریسک

میزان کاربرد شیوه‌های گوناگون در مدیریت ریسک													شیوه‌ها
ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد		زیاد		تاحدودی		کم		خیلی کم		
			درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد	درصد فراوانی	درصد			
۰/۱۳	۰/۵۹	۴/۵۳	۵۸/۷	۸۸	۳۶	۵۴	۵/۳	۸	۰	۰	۰	۰	انتخاب بچه ماهی مناسب
۰/۱۳	۰/۵۸	۴/۳۴	۴۰	۶۰	۵۴	۸۱	۶	۹	۰	۰	۰	۰	کنترل نیازهای تغذیه‌ای ماهیان مورد پرورش
۰/۱۸	۰/۷۷	۴/۲۳	۴۴	۶۶	۳۴/۷	۵۲	۲۱/۳	۳۲	۰	۰	۰	۰	کنترل میزان اکسیژن محلول آب
۰/۱۹	۰/۸۰	۴/۱۰	۳۶	۵۴	۳۹	۵۹	۲۴	۳۶	۰	۰	۷	۱	کنترل بیماریها
۰/۲۴	۰/۹۷	۳/۹۵	۳۰	۴۵	۴۶	۶۹	۱۸	۲۷	۱/۳	۲	۴/۷	۷	کنترل میزان PH آب
۰/۲۵	۱/۰۴	۴/۱۱	۴۵/۳	۶۸	۳۲	۴۸	۱۵/۳	۲۳	۳/۳	۵	۴	۶	کنترل درجه حرارت آب
۰/۲۵	۱/۰۳	۳/۹۷	۳۸/۷	۵۸	۲۹/۳	۴۴	۲۵/۳	۳۸	۳/۳	۵	۳/۳	۵	استفاده از وامه‌های دولتی
۰/۲۶	۰/۹۸	۳/۷۰	۲۸	۴۲	۲۲	۳۳	۴۴	۶۶	۴	۶	۲	۳	کنترل کیفیت آب
۰/۲۶	۰/۹۵	۳/۵۳	۱۲/۷	۱۹	۴۲/۳	۶۵	۳۳/۳	۵۰	۶	۹	۴/۷	۷	کنترل آب استخر از نظر ایجاد مواد سمی یا ورود آلاینده‌ها به آن
۰/۲۶	۰/۹۹	۳/۷۳	۲۳/۳	۳۵	۳۹/۳	۵۹	۲۸	۴۲	۶	۹	۳/۳	۵	تماس با کارشناسان شیلات
۰/۲۶	۰/۹۵	۳/۵۲	۱۹/۳	۲۹	۲۵/۳	۳۸	۴۴/۷	۶۷	۹/۳	۱۴	۱/۳	۲	شرکت در کلاسهای آموزشی - ترویجی
۰/۳۰	۰/۸۸	۲/۹۱	۶/۷	۱۰	۷/۳	۱۱	۶۴	۹۶	۱۴/۷	۲۲	۷/۳	۱۱	داشتن مشاغل غیر از پرورش ماهی
۰/۳۰	۱/۰۶	۳/۴۳	۱۸/۷	۲۸	۲۸/۷	۴۳	۳۲/۷	۴۹	۱۷/۳	۲۶	۲/۷	۴	داشتن حساب پس انداز
۰/۳۴	۱/۰۷	۳/۰۶	۱۱	۱۷	۱۸	۲۷	۴۴	۶۶	۱۸/۷	۲۸	۸	۱۲	استفاده از وامه‌های خصوصی (غیردولتی، آشنایان)
۰/۳۸	۰/۹۶	۲/۵۱	۲/۷	۴	۶/۷	۱۰	۴۸/۷	۷۳	۲۲/۷	۳۴	۱۹/۳	۲۹	استفاده از سیستم پرورش تراکم
۰/۴۰	۱/۲۵	۳/۰۵	۱۳	۲۰	۲۶	۳۹	۲۸	۴۲	۱۸	۲۷	۱۴/۷	۲۲	پیش فروش محصول
۰/۴۶	۱/۰۲	۲/۱۸	۲/۷	۴	۶	۶	۲۸/۷	۴۳	۳۲	۴۸	۳۰/۷	۴۶	پرورش به صورت مشارکتی با افراد دیگر
۰/۴۷	۱/۰۹	۲/۳۰	۳	۵	۱۳	۲۰	۱۹	۲۹	۳۸	۵۷	۲۶	۳۹	استفاده از سیستم هواده
۰/۴۹	۱/۰۰	۲/۰۱	۲	۳	۵/۳	۸	۲۲/۷	۳۴	۳۲	۴۸	۳۸	۵۷	بیمه کردن محصول

بیمه و
کشاورزی

سال ششم
شماره ۲۱
۱۳۸۸

همچنین ضریب همبستگی بین میزان استفاده از روشهای مدیریت ریسک با برخی متغیرها نشان می‌دهد که:

۱- بین متغیر سطح تحصیلات، سابقه فعالیت پرورش، مساحت واحد پرورش و میزان استفاده از روشهای مختلف مدیریت ریسک رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۵٪ وجود دارد. بدین معنی که با افزایش میزان هر یک از متغیرها، میزان استفاده از مدیریت ریسک نیز افزایش می‌یابد.

۲- بین متغیرهای اطلاعات نسبت به بیمه، دیدگاه نسبت به بیمه و میزان استفاده از روشهای مدیریت ریسک رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۹٪ وجود دارد. در واقع افرادی که اطلاعات بیشتری نسبت به بیمه دارند همچنین دیدگاه مثبتی نسبت به بیمه دارند، از روشهای مختلف مدیریت ریسک که مهمترین آن استفاده از بیمه می‌باشد، بیشتر بهره می‌گیرند.

جدول شماره ۹: ضریب همبستگی بین میزان استفاده از روشهای مدیریت ریسک با برخی متغیرها

متغیر	میزان ضریب همبستگی	سطح معناداری
سن	-۰/۰۸۱	۰/۳۲۵
سطح تحصیلات	۰/۴۵۲	۰/۰۲۵
سابقه کار	-۰/۳۳۹	۰/۰۴۰
نیروی کار خانوادگی	-۰/۰۰۶	۰/۹۴۲
نوع مالکیت	-۰/۱۰۳	۰/۲۰۸
مساحت	۰/۱۶۷	۰/۰۴۰
درآمد	۰/۱۹۰	۰/۱۷۳
اطلاعات نسبت به بیمه	۰/۶۳۹	۰/۰۰۱
دیدگاه نسبت به بیمه	۰/۶۱۶	۰/۰۰۸

** معناداری در سطح ۱ درصد

* معناداری در سطح ۵ درصد

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بهره‌گیری از بیمه آبیان، به عنوان آخرین روش مدیریت ریسک پرورش ماهیان گرمابی در شهرستان اهواز مورد استفاده قرار می‌گیرد. با توجه به یافته‌های تحقیق، یکی از مهمترین عوامل استفاده نکردن از بیمه آبیان در منطقه مورد مطالعه، آگاهی نداشتن از بیمه آبیان و همچنین، وجود دیدگاه منفی در زمینه بیمه است. افزون بر این، پوشش ندادن همه عوامل مورد نظر پرورش‌دهندگان از سوی بیمه، مناسب نبودن شیوه ارزیابی خسارت از نظر پرورش‌دهندگان، عمل نکردن به تعهد از سوی بیمه، از جمله مواردی به شمار می‌آید که باعث ایجاد نارضایتی از عملکرد بیمه آبیان شده است. در اینجا، با توجه به موارد پیشگفته، پیشنهادهایی نیز (جدول شماره ۱۰) ارائه می‌شود:

جدول شماره ۱۰: چالشها، کمبودها و مشکلاتی موجود و راهکارهای پیشنهادی

ردیف	چالشها و مشکلات	پیشنهادها
۱	نبود کار گروه بیمه آبیان در استان خوزستان	تشکیل کارگروه بیمه آبیان در استان خوزستان با مشارکت نماینده‌های سازمان جهاد کشاورزی استان، شیلات استان، سازمان آب و برق استان و بانک کشاورزی استان در زمینه رفع موانع و هماهنگی بین نهادها و سازمانهای مربوط به صورت منظم و با حضور نماینده‌های تعاونیهای تولید و پرورش ماهیان گرمابی در جلسات کار گروه، برای ارائه مسائل و مشکلات و ابلاغ تصمیمهای گرفته شده کار گروه به بهره‌برداران.
۲	وجود دیدگاه منفی پیرامون صندوق بیمه کشاورزی در مورد بیمه آبیان به دلیل پرداخت نشدن غرامت، به علت سوء مدیریت آبیپروان	برگزاری کلاسهای آموزشی به منظور مدیریت صحیح واحدهای پرورشی از سوی کارشناسان خبره و با تجربه در این بخش و نظارت و کنترل بیشتر بر روی استخرهای بیمه شده.
۳	پایین بودن آگاهی افراد از خدمات صندوق بیمه کشاورزی و بیمه آبیان، عوامل زیر پوشش بیمه آبیان، اهمیت و مزیت بیمه، شرایط بیمه و ..	- اطلاع رسانی هدفمند بهره‌برداران و آبیپروان از راه چاپ بروشور و تراکت دربردارنده اطلاعات و شرح خدمات بیمه‌ای. - ارائه کلاسهای ترویجی بیمه و جلسات توجیهی به منظور توجیه مزیت‌های بیمه برای فعالان آن بخش. - استفاده از افرادی که از قدرت بالایی در بیان مطالب برخوردارند، با توجه به نوع فرهنگ منطقه. - ارائه شماره تماس برای رفع مشکل و ابهام آنان و ارائه راهنماییهای لازم.
۴	رضایت نداشتن بهره‌برداران از شیوه ارزیابی خسارت از راه شمارش تلفات	- حضور مستمر و منظم کارگزاران مربوط در مراکز پرورش ماهی برای راهنمایی و روانسازی روند ارزیابی خسارتها و شمارش تلفات به صورت مستمر - انجام بررسیهای لازم به منظور استفاده از روش تعیین درصد تلفات کل استخر به جای شمارش تلفات.
۵	- ناتوانی بیمه در زیر پوشش قرار دادن همه عوامل خسارتزا - وجود مشکلاتی گوناگون در زمینه تعیین میزان خسارت وارد آمده و تعیین غرامت پرداختی - ناتوانی در بررسی همه شرایط برای صحت اینکه خسارت وارد شده از سوی عوامل زیر پوشش بوده است یا خیر.	انجام بررسیهای لازم به منظور ایجاد طرح بیمه درآمد

منابع

۱. بهرامی.ع. و آگهی.ح، (۱۳۸۴)، «مدیریت ریسک در مزارع کشاورزی»، فصلنامه پژوهشی بیمه و کشاورزی، سال دوم، شماره ۸.
 ۲. بیمه پرورش ماهی. (۱۳۸۰)، صندوق بیمه محصولات کشاورزی، گروه مدیریت و امور بین‌الملل.
 ۳. پیغان. ر. و عبدالله مشاعی. م.، (۱۳۸۴)، مدیریت مزارع پرورش ماهی گرمابی، انتشارات دریاسر.
 ۴. حجتی. م.، «بیمه ریسک‌پذیری مدیریت کشاورزی را کاهش می‌دهد»، ماهنامه علمی، اقتصادی و انتقادی کشاورزی، سال ۲۵، شماره ۲۹۵.
 ۵. راستگو. ح.، (۱۳۸۱)، «بررسی عوامل مؤثر در توسعه بیمه محصولات کشاورزی استراتژیک (شهرستان خدابنده)»، پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران
 ۶. طرح مطالعات رویکرد نظری بیمه محصولات کشاورزی و بررسی تجارب مربوط در کشورهای جهان، (۱۳۸۰)، صندوق بیمه محصولات کشاورزی، جلد سوم.
 ۷. کار گروه تکثیر و پرورش ماهیان گرمابی، (۱۳۸۲)، ویژه نامه دومین همایش ماهی پرورشی ایران، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان شیلات ایران
 ۸. کرباسی.ع. کامبوزیا.ن.، (۱۳۸۲)، «بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی استان سیستان و بلوچستان»، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال یازدهم، شماره ۴۱ و ۴۲ پیاپی
 ۹. مومن زاده. س.، (۱۳۸۲)، «تعیین عوامل اقتصادی مؤثر بر تولید ماهیان گرمابی در مزارع پرورش ماهی استان خوزستان»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم و تحقیقات اهواز
 ۱۰. نعیمی نظام آبادی. م.، (۱۳۷۷)، «بررسی و تعیین عوامل مؤثر در گسترش و توسعه بیمه محصولات کشاورزی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، روشهای مدیریت دانشگاه تهران
11. Mcintosh,D,(2008),"Aqaculntur Risk Management"

Recognition of Risk Management Methods & Determination of Utilization Level in Aquaculture Insurance for Warm-water Fish Farming in Ahvaz County

M. Zargar Hosseini*, Dr. Kh. Kalantari**, Dr. A. Asadi**

& Dr. A. Javadian***

Abstract

Being involved in any activity in agriculture sector is exposed to different threats due to the possibility of harmful natural incidents. Therefore, in order to reduce high risk in agricultural activities, including culture of aquatics, and in an effort to increase security coefficient of investment in the sector, acquiring knowledge of risk management methods seems essential. This research work intends to identify risk management methods and finely tune insurance programs for aquatics in fish culture risk management in the city of Ahvaz. For collecting the required data, questionnaires were used among a sample group of 180 all involved in fish culture in Ahvaz. The data have been analyzed through SPSS 11 software. The results show that the aquatics insurance with an average of 2/01, a standard deviation of 1 and variants coefficient of %49, were employed by those under study as the last option of risk management. Furthermore, from among different risk management methods, those involved in fish culture would use the four methods of choosing suitable fingerling, controlling nutrition demands of the fish being cultured, controlling the degree of soluble oxygen in water, and controlling diseases more than other risk management methods. Meanwhile, methods such as concentrated culturing, advance selling of product, partnership culturing, and using aquatics insurance were less deployed in the risk management process. The results of studying correlation of using different risk management methods with some of the variants show that higher degree of education, more culturing experience, expanded fish culture units, and deeper knowledge of insurance would increase practice of risk management.

Keywords:

Risk, Risk management, Aquaculture Insurance, Warm - water Fish & Ahvaz county

* MSc, Agricultural Management

** Associate Professor, Faculty of Agriculture, Tehran University.

*** Ph.D in Agricultural Extension & Education & Member of Board of Directors of A.I.F

فصلنامه
پژوهشی

